

**بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت
هوشی نوجوانان بزهکار و آسیب‌دیده اجتماعی در شهر تهران**

**An investigation of Personality traits, familial state, mental
health and intellectual capacity in delinquent and
victimized adolescents in Tehran**

A. Ahmadi, M.A. آرمیندخت احمدی*
S.S. Poornaghash Tehrani, Ph.D. دکتر سیدسعید پورنقاش تهرانی**
S. Mehdi Saberi, M.D. دکتر سیدمهدی صابری***
A.A. Arjmandnia, Ph.D. دکتر علی اکبر ارجمندنیا****

چکیده

بزهکاری و بزه‌دیدگی پدیده‌های پیچیده اجتماعی هستند که در محیط‌های اجتماعی مختلف به شکل‌های متفاوتی دیده می‌شود. این پدیده‌ها به‌مثابه یک عمل انسانی معلول عللی همچون ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی هستند. پژوهش حاضر با هدف، مقایسه ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و

---

*. دانشجوی مقطع دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

** . دانشیار گروه روانشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. (نویسنده مسؤل)

***. دانشیار مرکز تحقیقات پزشکی قانونی، سازمان پزشکی قانونی کشور، تهران

****. دانشیار گروه روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی دانشگاه تهران

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و آسیب‌دیده اجتماعی در استان تهران انجام گرفت روش پژوهش علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری این تحقیق شامل بزهکاران کانون اصلاح تربیت و بزه‌دیدگانی بود که از سوی مقامات قضایی به‌منظور بررسی وضعیت روانشناختی به بخش روانپزشکی پزشکی قانونی شهر تهران ارجاع داده شده بودند. از بین بزهکاران کانون اصلاح تربیت تعداد ۱۷۵ نفر به‌صورت تصادفی به‌عنوان نمونه بزهکار و از بین بزه‌دیدگان مراجعه‌کننده به بخش روانپزشکی پزشکی قانونی شهر تهران تعداد ۸۵ به روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه بزه‌دیده انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی سرشت و منش کلونینجر، پرسشنامه سنجش خانواده (FAD) مک ماستر، پرسشنامه سلامت روان گلدبرگ و هوش آزمای تهران - استنفورد-بینه استفاده شده است. نتایج داده‌ها نشان داد با توجه به مقدار $P < 0/01$ ($0/000$)، بین دو گروه در ابعاد سرشت (پشتکار، نوجویی، آسیب‌پذیری و پاداش-وابستگی)، ابعاد منش (خود راهبری، همکاری و خود فراروی)، ابعاد سلامت روان (علائم جسمانی، علائم اضطرابی، کارکرد اجتماعی و علائم افسردگی)، ابعاد ویژگی‌های خانوادگی (حل مشکل، آمیزش عاطفی، همراهی عاطفی نقش‌ها و کنترل رفتار) تفاوت معناداری وجود دارد؛ اما توجه به مقدار $P > 0/05$ ، بین دو گروه، در بعد ارتباط ویژگی‌های خانوادگی ($0/138$) و هوش غیر کلامی ($0/068$) تفاوت معناداری مشاهده نشد.

واژه- کلیدها: ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان، ظرفیت هوشی، بزهکار، آسیب‌دیده اجتماعی.

Abstract

Delinquency and victimization are two complicated social issues which could be seen in different social environment in different forms. These phenomena are due to personality traits, familial state, mental health and intellectual capacity. This study was done to compare personality traits, familial state, mental health and intellectual capacity between delinquent adolescents and victimized adolescents in Tehran province. The method was causal comparative. Statistical society included delinquent adolescents who were stayed in " Correction and rehabilitation center of Tehran" and victimized one who were referred to legal medicine office of

Tehran by the courts for psychological assessment. Of delinquents, 175 were randomly selected as the study group and 85 people who were victimized and referred to psychiatry department of legal medicine as the victimized group. We applied cloninger questionnaire of temperament and character personality traits, Mac master family assessment device (FAD), Goldberg mental health and Tehran-Stanford-Binet intelligence Scale. Results showed that There are meaningful differences between two groups in the dimensions of temperament (persistence, novelty seeking, harm avoidance and reward-dependence), character (self-directedness, cooperativeness and self-transcendence), mental health (anxiety, depression and social functioning) and family specificities (problem solving, affective involvement, affective accompaniment and behavioral control) ($P < 0.01$), but there was not a meaningful difference in relation of family specifications and non-verbal intelligence between two groups. ($P > 0.05$).

Keywords: personality traits; familial state; mental health; intellectual capacity; delinquent; victimized adolescents.

Contact information: spournaghash@yahoo.com

***

مقدمه

اعمال انسان واکنش‌های فردی است که دارای یک ساختار شخصیتی معین و متأثر از عوامل درونی و بیرونی می‌باشد. به عبارت دیگر انسان موجودی، متأثر از سه عامل جسم، روان و اجتماع می‌باشد که رفتارها و هنجارهای او تبلور این عناصر است. از رفتارهای انسان که تحت تأثیر این سه عامل قرار می‌گیرد بزهکاری و بزه‌دیدگی است. بزهکاری از مشکلات اساسی بسیاری از جوامع است که به علت آسیب‌ها و خسارت‌هایی که در زندگی قربانیان و بزهکاران و در مقیاس وسیع‌تر، جامعه بر جای می‌گذارد، سبب ایجاد نگرانی فراوان از سوی نهادهای مختلف شده است (ناس و کوپس، ۲۰۰۵). نگاهی به آمارهای موجود لزوم این نگرانی را خاطر نشان می‌سازد. در سال ۲۰۱۴، ۱/۶۲۶ میلیون نوجوان در ایالات متحده دستگیر شده‌اند (استانایدر و سیکموند، ۲۰۱۶). در روسیه نیز تنها در سال ۲۰۰۱، ۱۹۰۰۰ نوجوان به زندان

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

فرستاده شدند. درحالی‌که در آلمان خشونت علیه نژادهای غیر آلمانی موجب نگرانی شده است در ایران نیز میزان بزهکاری رو به افزایش است و سن بزهکاری از ۲۰ سال به ۱۴ سال کاهش پیدا کرده است (صدری، پزشک، طیب لی، ۱۳۹۵). این پدیده به مثابه یک عمل انسانی معلول عللی است که ریشه‌های آن را در شخصیت، روان، خصوصیات جسمانی و یا محیط زندگی وی باید جستجو گردد. تعدد سرچشمه عوامل ناسازگاری و بزهکاری باعث گردیده تا از قدیم‌الایام تاکنون هر محقق با اقتضای تخصص و دید علمی و اعتقادی خود، بزهکاری را ناشی از یکی از عناصر فوق بداند. گروهی عوامل روانی و زیستی را موجب بزهکاری دانسته و معتقدند که ویژگی‌های روانی مانند؛ پریشانی‌های روانی و عاطفی، اختلالات روحی و کندذهنی، نقص عضو، نقص در ترکیب کروموزومی و... علت اصلی بزهکاری می‌باشد و در صورت وجود چنین عدم تعادلی در جسم یا روان فرد، احتمال سقوط وی به سوی بزهکاری وجود خواهد داشت (علوی، ۱۳۹۴).

دسته دیگر با دید جامعه‌شناسی به پدیده بزهکاری نگاه کرده و آن را مورد بررسی قرار داده و مدعی هستند، شرایط خانوادگی اجتماعی و خانوادگی زمینه‌ساز بزهکاری هستند (شریفان، ۱۳۹۱). مطالب مطرح شده بیانگر این است بزهکاری تحت تأثیر عوامل اجتماعی و روانی قرار دارد. یکی از این عوامل ویژگی‌های شخصیتی می‌باشد. کلونینجر شخصیت را به دو بعد بهنجار و نابهنجار تقسیم می‌کند وی کار خود را بر ساختار شخصیتی طرحی نمود که تفاوت‌های موجود در بیماران دارای اختلال جسمانی‌سازی^۱ یا شکایت از مشکلات جسمی را تبیین می‌کرد. او دریافت که بیماران با اضطراب جسمانی^۲، دارای نشانه‌های تکانشی-پرخاشگری یا اختلال انفجار ادواری هستند. ولی بیمارانی که دارای اضطراب شناختی^۳ هستند، نشانه‌های اختلال شخصیتی و سواسی-اجباری دارند. کلونینجر بر این باور بود که برخی از گونه‌های شخصیت بیشتر از گونه‌های دیگر گرایش به تبهکاری و ارتکاب جرم دارند و درواقع آنان رفتار جنایی را پیش از آنکه به ژن‌های غیرعادی نسبت دهند به تجربه‌های نابهنجار دوران کودکی که معلول روابط ناسالم بین فرد و محیط اجتماعی است، می‌دانند. به‌علاوه اظهار می‌دارند روان مغشوش و گرفتار موجب رفتار انحرافی می‌گردد (ابراهیمی‌نسب، ۱۳۸۷). یک مجرم مکرر، نوعی بی‌ثباتی در رفتار و منش خود دارد و نوعی بی‌سازمانی در او دیده می‌شود،

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

به طوری که چنین شخصی ناتوان از پیش‌بینی مجازات برای عمل ارتكابی خود می‌باشد. این ویژگی‌ها را به طور منسجم و تحت قالب یک تئوری برای اولین بار «ژان پیناتل» جرم‌شناس فرانسوی مطرح نمود. مدل شخصیت مجرمانه‌ای که وی تدوین کرده است بر اساس مدارک جمع‌آوری شده بین دهه ۵۰ تا ۶۰ میلادی درباره مطالعات بالینی لمبروزو بوده است. به موجب نظریه وی، بزهکار مانند بقیه افراد است اما او از طریق یک ویژگی خاص خود را از دیگران متمایز می‌سازد و آن، داشتن توانایی و استعداد گذار از اندیشه مجرمانه به عمل مجرمانه است. چنین استعدادی در گذار از اندیشه به عمل بیانگر شخصیتی است که شخصیت جنایی نامیده می‌شود (احمدی، ۱۳۸۹).

تحقیقات علمی در زمینه روان مجرمین، نشان می‌دهد که بسیاری از بزهکاران از فقدان سلامت روان، استقرار یافته رنج می‌برند. از دیدگاه بارنت (۲۰۰۰) فردی دارای سلامت روان است که سازگار باشد و در مواقعی که با تعارضات مواجه می‌شود دچار تنیدگی نشود و در مواجهه با مشکلات برخورد منطقی داشته باشد. بر اساس نظر زاکین (۲۰۰۰) سلامت عمومی شامل سازگاری مداوم با شرایط متغیر و تلاش برای تحقق اعتدال بین تقاضاهای درونی و الزامات محیط در حال تغییر می‌باشد. وی معتقد است مبتلایان به اختلالات روانی، رفتارهای ضداجتماعی از خود بروز می‌دهند که جامعه را با بی‌نظمی مواجه می‌سازد (امانت، ۱۳۹۰). نتایج پژوهش کلارک نیز نشان داد، ریشه اکثر جرم‌ها و بزهکاری‌ها در نوجوانان از روابط نامساعد و اختلالات روانی نشأت می‌گیرد و فقدان سلامت روان در بروز انحرافات اجتماعی ایفا می‌کند (اتریشی، ۱۳۹۳). از دیگر عوامل فردی مؤثر بر بزهکاری و بزه‌دیدگی هوش است. جرائم جنسی و آتش‌افروزی در معلولان ذهنی نمود فراوان‌تر دارد. در بررسی ۱۱۶۰ بیمار عقب‌مانده ذهنی که به علت ارتكاب جرم محکوم به اقامت اجباری در بیمارستان شده بودند دیده شده که یک سوم مردان این گروه به علت جرائم جنسی محکوم شده بودند. در حالی که این میزان برای کل مردانی که در مدت زمانی مشابه به دلیل ارتكاب همه نوع جرائم قابل تعقیب قانونی، زندانی شده بودند ۵٪ بود. در بررسی دیگری در آمریکا معلوم شد که از ۱۳۰۰ مورد آتش‌افروزی در طول یک سال، ۵۰٪ آن‌ها به وسیله معلولان ذهنی صورت گرفته است. در کل، هوش بهره بزهکاران جنسی به گونه‌ای چشمگیر پایین‌تر از دیگر بزهکاران است، حتی در بین

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

عقب‌ماندگان ذهنی آتش‌افروز، نیمی از موارد ایجاد حریق به وسیله یک سوم از زنان و مردانی انجام می‌شود که شدیدترین درجه عقب‌ماندگی ذهنی را دارند. بررسی بر روی گروهی از زندانیان که دارای محکومیت کیفری یا حقوقی بودند نشان داد که ۲۶ درصد آنان دچار عقب‌ماندگی ذهنی و ۲۴ درصد دارای هوش مرزی هستند. این افراد بیشتر از دیگر زندانیان مرتکب سرقت شده بودند (صابری، کوه‌کن، صیادی تورانلو، زنجیرچی، ۱۳۸۹). از دیگر عوامل مؤثر بر بزهکاری شرایط خانوادگی می‌باشد. به هر میزانی که روابط اعضاء از سیطره روابط صمیمی، عاطفی و اخلاقی خارج شود، خطر از بین رفتن کارکرد بسیار مهم خانواده، آموزش‌هنجارها و ارزش‌های اجتماعی به فرزندان دور نخواهد بود. خانه‌ای که از سخن محبت‌آمیز خالی است، آفت رشد ذهنی، عاطفی و اجتماعی نوجوان می‌باشد. عدم عشق و محبت و نبود ثبات و هماهنگی در خانواده زمینه‌ساز رفتار بزهکارانه است (شریفیان، ۱۳۹۱). بنابراین بر مبنای مطالب مطرح شده ویژگی‌های شخصیتی سلامت روان، ویژگی‌های خانوادگی و ظرفیت هوشی نقش مهمی در بزهکاری و آسیب‌گریزی دارند. حال با توجه به این مطالب، هدف اصلی این تحقیق، مقایسه ویژگی‌های شخصیتی سلامت روان، ویژگی‌های خانوادگی و ظرفیت هوشی بزهکاران با بزه‌دیدگان در شهر تهران است.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش پژوهش: پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری این تحقیق شامل بزهکاران کانون اصلاح تربیت و بزه‌دیدگانی است که از سوی مقامات قضایی به منظور بررسی وضعیت روانشناختی به بخش روانپزشکی پزشکی قانونی شهر تهران ارجاع داده شده‌اند. از بین بزهکاران کانون اصلاح تربیت تعداد ۱۷۵ نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه بزهکار و از بین بزه‌دیدگان مراجعه‌کننده به بخش روانپزشکی پزشکی قانونی شهر تهران تعداد ۸۵ به روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه بزه‌دیده انتخاب شدند.

ابزار پژوهش:

پرسشنامه سنجش خانواده (FAD) مک ماستر: این پرسشنامه در دهه ۱۹۶۰ میلادی توسط اپستاین، بیشاپ و لوین^۴ در دانشگاه مک ماستر ارائه شد. این پرسشنامه مبتنی بر رویکرد

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

سیستمی می‌باشد که ساختار، سازمان و الگوی تبادلی واحد زناشویی را توصیف می‌کند. این پرسشنامه ۶۰ سؤال دارد که ابعاد مهمی از کارکرد خانواده را که اغلب نمود بالینی پیدا می‌کنند در شش بعد مورد ارزیابی قرار می‌دهد که عبارتند از: حل مسئله، ارتباطات، نقش‌ها، پاسخگویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتاری. پرسشنامه مک‌ماستر به ما اجازه می‌دهد که روابط خانوادگی یا زناشویی را در یک طیف از وضعیت سلامت تا اختلال شدید روانی مورد آزمایش قرار دهیم. زاده‌محمدی و ملک‌خسروی (۲۰۰۶) پژوهشی را انجام دادند تا ویژگی‌های روانسنجی این پرسشنامه را بررسی نمایند. برای این منظور ۴۹۴ نفر از مادران دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر تهران این پرسشنامه را تکمیل کردند. ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۴ و برای خرده‌مقیاس کارکرد کلی ۰/۷۸، حل مسئله ۰/۷۲، ارتباط ۰/۷۰، نقش‌ها ۰/۷۱، همراهی عاطفی ۰/۷۳۶، کنترل رفتار ۰/۶۶ و آمیزش عاطفی ۰/۷۱ گزارش شد. همچنین پایایی آزمون باز آزمون برای زیرمقیاس‌ها به ترتیب برای خرده‌مقیاس کارکرد کلی ۰/۷۹، حل مسئله ۰/۷۷، ارتباط ۰/۷۲، نقش‌ها ۰/۸۰، همراهی عاطفی ۰/۵۵، کنترل رفتار ۰/۷۵ و آمیزش عاطفی ۰/۷۲ گزارش شد.

پرسشنامه سلامت روان گلدبرگ: برای بررسی میزان سلامت روان از فرم ۲۸ سؤالی پرسشنامه سلامت روان گلدبرگ استفاده شد. این پرسشنامه از ۴ مقیاس تشکیل شده است که هر کدام شامل ۷ سؤال است. سؤالات ۱ تا ۷ مربوط به خرده‌آزمون نشانه‌های جسمانی، سؤالات ۸ تا ۱۴ مربوط به خرده‌آزمون اضطراب، سؤالات ۱۵ تا ۲۱ مربوط به خرده‌آزمون اختلال در کارکرد اجتماعی و سؤالات ۲۲ تا ۲۸ مربوط به خرده‌آزمون افسردگی است که کلاً وضعیت روانی-جسمانی فرد را در یک، ماه اخیر نشان دهد در واقع در فرم ۲۸ ماده‌ای سؤالات ۴ گزینه می‌باشد. روش نمره‌گذاری برای این پرسشنامه به صورت ۰ و ۱ و ۲ و ۳ می‌باشد که آزمودنی باید پاسخ‌های خود را بین چهار درجه «هرگز»، کمی، زیاد و خیلی زیاد» مشخص کند. بدین صورت که نمره کمتر بیانگر سلامت روان بالاتر می‌باشد.

هوش آزمای تهران - استنفورد - بینه: ظرفیت هوشی توسط نسخه نوین هوش آزمای تهران - استنفورد - بینه سنجیده می‌شود. این نسخه توسط افروز و کامکاری در سال ۱۳۸۷، تدوین گردید. این آزمون در ایران در نمونه وسیعی نرم و هنجاریابی شده است و از قابلیت

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

اعتماد کافی برخوردار است. این آزمون به شناسایی دقیق عملکرد آزمودنی در ۱۰ خرده‌آزمون با تأکید بر دو حیطه کلامی و غیر کلامی می‌پردازد. به‌طور کل این آزمون، عملکرد آزمودنی را در ۱۰ خرده‌آزمون می‌سنجد و یک نیمرخ هوشی به ما می‌دهد. با استفاده از این نیمرخ هوشی، اطلاعات فراوانی پیرامون عملکرد شناختی آزمودنی در عوامل سازنده هوش، حیطه‌های هوش و از همه مهم‌تر هوشبهر کل، به‌دست می‌آید. بهره‌گیری از نیمرخ هوشی در زمینه‌های شغلی، تحصیلی و گزینشی گمارشی سازمانی و صنعتی، کاربردهای ویژه‌ای را فراهم ساخته است، می‌توان از نیمرخ هوشی در راستای شناسایی نقاط قوت و ضعف یک فرد استفاده به‌عمل آورد و رهنمودهای چندجانبه‌ای برای شناسایی توانمندی‌های شناختی از یک‌سو و لنگرگاه‌های شناختی از سوی دیگر ارائه نمود. ۱۰ خرده‌آزمون (هوشبهر کلامی - هوشبهر غیر کلامی - هوشبهر کل - هوشبهر استدلال سیال - هوشبهر دانش - هوشبهر استدلال کمی - هوشبهر پردازش دیداری و فضایی و هوشبهر حافظه فعال)، توانایی ارائه هوشبهر را فراهم می‌کند.

پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی سرشت و منش کلونینجر: این پرسشنامه برای سنجش خصلت‌ها و ویژگی‌ها ساخته شده است که یا از طریق وراثت (سرشت) یا از طریق محیط (منش) در فرد موجود است. این پرسشنامه دارای هفت مقیاس مختلف است: چهار بعد این مقیاس سرشت بوده و شامل نوجویی (NS) آسیب‌پرهیزی (HA) پاداش وابستگی (RD) پشتکار (PER) و سه بعد آن منش بوده و خود راهبری (SD) همکاری (C) و خود فراروی (ST) را می‌سنجد. این پرسشنامه فرم‌های مختلفی دارد و در این مطالعه از فرم خود گزارش دهی ۵۶ سؤالی استفاده شده است. این پرسشنامه کاغذ-مدادی بوده و آزمودنی به‌صورت بله - خیر به آن پاسخ می‌دهد. ضریب پایایی در جامعه ایرانی به روش باز-آزمون به شرح زیر به‌دست آمد: نوجویی ۰/۹۶، آسیب‌پرهیزی ۰/۹۱، پاداش وابستگی ۰/۶۱، پشتکار ۰/۷۶، همکاری ۰/۹۵، خود-راهبردی ۰/۸۵ و خود-فراروی ۰/۸۸.

داده‌ها و یافته‌ها

میانگین و انحراف معیار نتایج حاصل از اجرای ویژگی‌های شخصیتی (سرشت و منش)

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

سلامت روان، ویژگی‌های خانوادگی و ظرفیت هوشی در دو گروه بزهکار و بزه‌دیده در جدول شماره (۱) نمایش داده شده است.

جدول ۱: یافته توصیفی متغیرهای در دو گروه بزهکار و بزه‌دیده

متغیرها	مؤلفه‌ها	بزهکاران		بزه‌دیدگان	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
سرشت	پشتکار	۱۶/۵۹	۳/۷۷	۱۵/۰۳	۴/۱۷
	نوجویی	۷/۷	۳/۴۳	۱۹/۴۷	۳/۲۸
	آسیب‌پذیری	۲۰/۰۵	۵/۵۸	۷/۹۲	۳/۵۷
	پاداش - وابستگی	۷/۳	۳/۹۲	۱۸/۴۵	۴/۶۲
منش	خود راهبری	۷/۹۳	۳/۵۱	۱۷/۷۵	۴/۴۳
	همکاری	۷	۲/۸۳	۱۹/۶	۴/۷۹
	خود فراوری	۷/۹۴	۳/۲۶	۱۹/۴۳	۴/۱۷
سلامت روان	علائم جسمانی	۶/۳	۳/۲	۱۴/۰۷	۳/۴۵
	علائم اضطرابی	۶/۶	۳/۲۲	۱۵/۹	۲/۷۶
	کارکرد اجتماعی	۱۶/۰۶	۲/۴۲	۸/۷۲	۳/۷۶
	علائم افسردگی	۶/۲۹	۳/۰۷	۱۳/۹۱	۳/۶۳
ویژگی‌های خانوادگی	حل مشکل	۱۵/۸۹	۱/۹۷	۸/۹۴	۲/۵۹
	نقش‌ها	۶۴/۲۰	۳/۹۹	۲۲/۱۷	۵/۵۴
	همراهی عاطفی	۱۶/۴۸	۵/۰۵	۱۵/۱۶	۴/۳۳
	ارتباط	۱۶/۵	۵/۴۶	۱۵/۴۲	۵/۶۳
	آمیزش عاطفی	۲۲/۶۶	۴/۲۸	۱۴/۸	۲/۹۷
ظرفیت هوشی	کنترل رفتار	۳۰/۰۴	۴/۵۸	۱۷/۹	۵/۶۷
	هوش کلامی	۱۰۷	۱۵/۲۹	۱۲۱	۱۶
	هوش غیر کلامی	۱۱۸	۱۴/۲۸	۱۱۹	۱۵/۱۲

جدول شماره (۱)، وضعیت دو گروه را در متغیرهای تحقیق نشان می‌دهد. در متغیر پشتکار میانگین بزهکاران برابر با ۱۶/۵۹ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۵/۰۳، در متغیر نوجویی میانگین بزهکاران برابر با ۷/۷ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۹/۴۷، در متغیر آسیب‌پذیری میانگین بزهکاران برابر با ۲۰/۰۵ و میانگین بزه‌دیدگان ۷/۹۲، در متغیر پاداش میانگین بزهکاران برابر با ۷/۳ و

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

میانگین بزه دیدگان ۱۸/۴۵، در متغیر خود راهبری میانگین بزهکاران برابر با ۷/۹۳ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۷/۷۵، در متغیر همکاری میانگین بزهکاران برابر با ۷ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۹/۷۶، در متغیر خود فراروی میانگین بزهکاران برابر با ۷/۹۴ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۹/۴۳، در متغیر علائم جسمانی میانگین بزهکاران برابر با ۶/۳ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۴/۰۷، در متغیر علائم اضطرابی میانگین بزهکاران برابر با ۶/۶ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۵/۹، در متغیر کارکرد اجتماعی میانگین بزهکاران برابر با ۱۶/۰۶ و میانگین بزه‌دیدگان ۸/۷۲، در متغیر علائم افسردگی میانگین بزهکاران برابر با ۶/۲۹ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۳/۹۱، در متغیر حل مشکل میانگین بزهکاران برابر با ۱۵/۸۹ و میانگین بزه‌دیدگان ۸/۹۴، در متغیر نقش‌ها میانگین بزهکاران برابر با ۲۰/۶۴ و میانگین بزه‌دیدگان ۲۲/۱۷، در متغیر همراهی عاطفی میانگین بزهکاران برابر با ۱۶/۴۸ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۵/۱۶، در متغیر ارتباط میانگین بزهکاران برابر با ۱۶/۵ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۵/۴۲، در متغیر آمیزش عاطفی میانگین بزهکاران برابر با ۲۲/۶۶ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۴/۸، در متغیر کنترل رفتار میانگین بزهکاران برابر با ۳۰/۰۴ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۷/۹، در متغیر هوش کلامی میانگین بزهکاران برابر با ۱۰۷ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۲۱ و در متغیر هوش غیر کلامی میانگین بزهکاران برابر با ۱۱۸ و میانگین بزه‌دیدگان ۱۱۹ بود.

جدول ۲: خلاصه تحلیل واریانس یک‌راهه متغیرهای تحقیق بر اساس گروه‌های مورد مطالعه

متغیر وابسته	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معناداری
سروشت	پشتکار	۱	۱۳۹/۰۵	۹/۰۹	۰/۰۰۳
	بین گروهی	۲۵۸	۱۵/۲۸		
	درون گروهی	۲۵۹			
	کل	۴۰۸۲/۱۳۸			
سروشت	نوجویی	۱	۷۳۱۴/۹۳	۶۸۸/۶۴	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۲۵۸	۷۳۱۴/۹۳		
	درون گروهی	۲۵۹	۱۱/۴۹		
	کل	۱۰۸۸۰/۲۴			
سروشت	آسیب‌گریزی	۱	۸۳۹۱/۴۹	۳۳۲/۹	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۲۵۸	۸۳۹۱/۴۹		
	درون گروهی	۲۵۹	۲۵/۲		
	کل	۱۴۸۶۹/۶			
سروشت	پاداش - وابستگی	۱	۷۱۱۳/۰۰۳	۴۰۹/۲۲	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۲۵۸	۷۱۱۳/۰۰۳		
	درون گروهی	۲۵۹	۱۷/۳۸		
	کل	۱۱۵۹۷/۴۴			

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

سطح معناداری	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	متغیر وابسته	
۰/۰۰۰	۴۰۴/۷	۵۵۱۲/۳۲۶ ۱۳۶۲/۳۸	۱	۵۵۱۲/۳۲۶	بین گروهی	متش
			۲۵۸	۳۵۱۴/۱۲	درون گروهی	
			۲۵۹	۹۰۲۶/۴۴	کل	
۰/۰۰۰	۵۸۸/۴۲	۹۳۲۱/۹۱۷ ۱۵/۸۴	۱	۹۳۲۱/۹۱۷	بین گروهی	متش
			۲۵۸	۴۰۸۷/۲۹۴	درون گروهی	
			۲۵۹	۱۳۴۰۹/۲۱۲	کل	
۰/۰۰۰	۶۸۲/۰۵	۷۵۵۶/۲۷۷ ۱۱/۰۷	۱	۷۵۵۶/۲۷۷	بین گروهی	متش
			۲۵۸	۲۸۵۸/۳۲۳	درون گروهی	
			۲۵۹	۱۰۴۱۴/۶	کل	
۰/۰۰۰	۳۱۹/۱	۳۴۴۶/۹۳ ۱۰/۸	۱	۳۴۴۶/۹۳	بین گروهی	سلامت روان
			۲۵۸	۲۷۸۶/۹۱	درون گروهی	
			۲۵۹	۶۲۳۳/۸۴	کل	
۰/۰۰۰	۵۲۱/۷۲	۴۹۴۸/۴ ۹/۴۷	۱	۴۹۴۸/۴	بین گروهی	سلامت روان
			۲۵۸	۲۴۴۷/۰۴	درون گروهی	
			۲۵۹	۷۳۹۵/۴۴	کل	
۰/۰۰۰	۳۵۹/۰۱	۳۰۷۶/۸ ۸/۵۷	۱	۳۰۷۶/۸	کارکرد اجتماعی بین گروهی	سلامت روان
			۲۵۸	۲۲۱۱/۰۸	درون گروهی	
			۲۵۹	۵۲۸۷/۸	کل	
۰/۰۰۰	۳۱۰/۶۸	۳۳۲۲/۳۹ ۱۰/۶۹	۱	۳۳۲۲/۳۹	علائم افسردگی بین گروهی	سلامت روان
			۲۵۸	۲۷۵۸/۹۷	درون گروهی	
			۲۵۹	۶۰۸۱	کل	
۰/۰۰۰	۵۷۴/۲۵	۲۷۶۳/۶۶ ۴/۸۱	۱	۲۷۶۳/۶۶	حل مشکل بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۱۲۴/۶۴	درون گروهی	
			۲۵۹	۴۰۰۵/۳	کل	
۰/۰۱۱	۶/۵۱	۱۳۵/۰۶ ۲۰/۷۴	۱	۱۳۵/۰۶	بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۵۳۵۲/۶۷	درون گروهی	
			۲۵۹	۵۴۸۷/۷۳	کل	
۰/۰۴۵	۴/۰۶	۹۹/۸۳ ۲۴/۵۵	۱	۹۹/۸۳	بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۶۳۳۵/۴	درون گروهی	
			۲۵۹	۶۴۳۵/۲۴	کل	
۰/۱۳۸	۲/۲۱	۶۷/۳۵ ۳۰/۴۶	۱	۶۷/۳۵	بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۷۸۶۰/۴۹	درون گروهی	
			۲۵۹	۷۹۲۷/۸۴	کل	
۰/۰۰۰	۲۳۲/۰۴۸	۳۵۴۲/۲۱ ۱۵/۲۶	۱	۳۵۴۲/۲۱	بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۳۹۳۸/۳۷	درون گروهی	
			۲۵۹	۷۴۸۰/۵۹	کل	
۰/۰۰۰	۳۴۱/۸۲	۸۴۲۳/۶۴ ۲۴/۶۴	۱	۸۴۲۳/۶۴	بین گروهی	ویژگی‌های خانوادگی
			۲۵۸	۶۳۵۷/۹۶	درون گروهی	
			۲۵۹	۱۴۷۸۱/۶۱۲	کل	
۰/۰۲۸	۵/۱۷	۱۳۶/۴۸ ۲۶/۴	۱	۱۳۶/۴۸	هوش کلامی بین گروهی	ظرفیت هوشی
			۲۵۸	۶۸۱۱/۲	درون گروهی	
			۲۵۹	۶۹۴۷/۶۸	کل	
۰/۰۶۸	۱/۲۴	۱۱۷/۲۴ ۱۴۵/۳۷	۱	۱۱۷/۲۴	هوش غیر کلامی بین گروهی	ظرفیت هوشی
			۲۵۸	۳۷۵۰۷/۴۲	درون گروهی	
			۲۵۹	۳۷۶۲۴/۶۶	کل	

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

طبق اطلاعات جدول شماره (۲)، با توجه به مقدار $P < 0/01$ ($0/000$)، بین دو گروه در ابعاد سرشت (پشتکار، نوجویی، آسیب‌گریزی و پاداش - وابستگی)، ابعاد منش (خود راهبری، همکاری و خود فراروی)، ابعاد سلامت روان (علائم جسمانی، علائم اضطرابی، کارکرد اجتماعی و علائم افسردگی)، ابعاد ویژگی‌های خانوادگی (حل مشکل، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار) با ۹۹ درصد اطمینان تفاوت معناداری وجود دارد. بین دو گروه، با توجه به مقدار $P < 0/05$ در ابعاد ویژگی‌های خانوادگی (نقش‌ها $0/11$) و همراهی عاطفی ($0/045$) و هوش کلامی ($0/028$) با ۹۵ درصد اطمینان تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به مقدار $P > 0/05$ ، بین دو گروه در بعد ارتباط ویژگی‌های خانوادگی ($0/138$) و هوش غیر کلامی ($0/068$) تفاوت معناداری مشاهده نشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این تحقیق مقایسه ویژگی‌های شخصیتی (سرشت و منش) سلامت روان، ویژگی‌های خانوادگی و ظرفیت هوشی بزهکاران و بزه‌دیدگان بود. تحلیل داده‌ها نشان داد بین دو گروه در ابعاد سرشت (پشتکار، نوجویی، آسیب‌گریزی و پاداش - وابستگی)، ابعاد منش (خود راهبری، همکاری و خود فراروی)، تفاوت معناداری وجود دارد. بدین ترتیب بزهکاران در پشتکار و آسیب‌گریزی در سطح بالاتری نسبت به بزه‌دیدگان و بزه‌دیدگان در ابعاد نوجویی و پاداش در سطح بالاتری نسبت به بزهکاران قرار دارند. این یافته با یافته‌های تحقیقات صدری و همکاران (1395)، کلاته جاری و همکاران (1389)، احمدی (1389)، ایرانی (1389) سیموند (2014) ویتارو (2013) هم‌خوان می‌باشد در تبیین بالا بودن پشتکار و آسیب‌پرهیزی در بین بزهکاران می‌توان اظهار نمود که مغایر با نظر کلونینجر است زیرا وی معتقد است، آسیب‌گریزی گرایشی است ارثی برای پاسخ شدید به علائم محرک ناخوشایند و بازداری یا خاتمه رفتار که موجب یادگیری رفتار بازداری برای اجتناب از تنبیه، تازگی و عدم دریافت پاداش مورد انتظار می‌شود. کلونینجر معتقد است افرادی که در این بعد بالاتر از متوسط هستند، افرادی محتاط، عصبی، بیمناک، هراسان، بازداری شده، خجالتی، کم انرژی و نگران هستند. مزیت آسیب‌گریزی بالا، احتیاط و مراقبت بیشتر در مورد خطرهای احتمالی قابل پیش‌بینی است که منجر به برنامه‌ریزی با

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

دقت در این مواقع می‌شود اما این موضوع با بزهکاری مطابقت ندارد. همچنین در تبیین بالا بودن پشتکار در بین بزهکاران می‌توان بیان کرد که عیب داشتن پشتکار در این است که افرادی که بسیار پشتکار دارند، دچار کمال‌گرایی شده و احساس می‌کنند که می‌بایست در تمام کارها بهترین باشند. این دیدگاه می‌تواند باعث شود که فرد به صورت مداوم به خود شک داشته باشد و قضاوت‌های بسیار سخت‌گیرانه‌ای درباره خود و دیگران داشته باشد و همچنین این کمال‌گرایی می‌تواند به مشکلات فردی و اجتماعی متعددی مانند افسردگی خشم، عصبانیت و بزهکاری منتهی شود (کلونینجر، ۱۹۸۷).

در تبیین بالا بودن پاداش و ابستگی در بین بزه‌دیدگان هم سو با تئوری کلونینجر می‌توان اظهار نمود افرادی که در پاداش و ابستگی نمره بالاتر از میانگین به دست می‌آورند افرادی هستند که به لحاظ بالینی در گروهی از انسان‌ها طبقه‌بندی می‌شوند که مشتاق کمک و خوشنود کردن دیگران هستند، دلسوز، احساساتی، حساس به علائم اجتماعی و کمک‌رسان هستند و به راحتی با دیگران صمیمی می‌شوند. این افراد نسبت به علائم و یا پاداش‌های اجتماعی واکنش شدیدی نشان می‌دهند و به همین دلیل تمایل به تبعیت، تحت فشار گروه همسالان دارند عیب آن در این است که دیگران به راحتی بر دیدگاه، احساسات و نظر این افراد وابسته تأثیر می‌گذارند که منجر به تسلط کامل بر آنها شود که پیامد آن آسیب‌دیدگی و بزه‌دیدگی است. کلونینجر معتقد است کسانی که در بعد نوجویی بالاتر از میانگین قرار دارند، افرادی هستند تکانشی، جستجوگر، بی‌ثبات، دمدمی مزاج، زود خشم و هیجانی، به آسانی در علایق و فعالیت‌های جدید درگیر می‌شوند، جزئیات را نادیده می‌گیرند و به آسانی بی‌حوصله می‌شوند و حواسشان به راحتی پرت می‌شود. این افراد به سرعت در فعالیت جدید و ناآشنا درگیر می‌شوند و اشتیاق بسیاری از خود نشان می‌دهند که می‌تواند موجب قرار گرفتن در معرض پاداش‌های جدید شود؛ بنابراین منطبق با این دیدگاه در تبیین بالا بودن نوجویی در بین بزه‌دیدگان می‌توان اظهار نمود از آنجا که این افراد تکانشی و جستجوگر هستند و به آسانی در علایق و فعالیت‌های جدید درگیر می‌شوند میزان بزه‌دیدگی و آسیب‌پذیری آنان نیز بالاست.

در بررسی تفاوت بین بزهکاران و بزه‌دیدگان در ابعاد منش نتایج تحقیق نشان داد که بین بزهکاران و بزه‌دیدگان از نظر ابعاد منش تفاوت معناداری وجود دارد. این یافته با یافته‌های

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

تحقیقات منصوری و همکاران (۱۳۹۳)، کلاته جاری و همکاران (۱۳۸۹) احمدی (۱۳۸۹) سیموند (۲۰۱۴) ویتارو (۲۰۱۳) هم‌خوان است بدین ترتیب بزه‌دیدگان در ابعاد خودراهبری، همکاری و خودتعالی‌گری در سطح بالاتری نسبت به بزهکاران قرار دارند. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت ابعاد منش به توانایی فرد برای کنترل، تنظیم و یا هماهنگ کردن رفتار خود برای رسیدن به اهداف و ارزش‌های انتخابی خود بر اساس موقعیت موجود، داشتن تحمل یا تاب‌آوری اجتماعی، اشاره دارد (کلونینجر و همکاران، ۱۹۹۳). این بعد از شخصیت، میزان به‌هم‌پیوستگی توانایی‌های شناختی فرد و توانایی آزمایش واقعیت را نشان می‌دهد که به شخص امکان می‌دهد فردی مسئول، هدفمند، باتدبیر، پذیرای خود و امیدوار باشد. افرادی که در این بعد نمره بالایی دریافت می‌کنند افرادی هستند که مسئولیت انتخاب‌های خود را می‌پذیرند، اهداف و ارزش‌های شخصی خود را تشخیص می‌دهند، مهارت‌های خود را برای حل مشکلات افزایش داده و از خلاقیت برای حل آن‌ها استفاده می‌کنند و اعتمادبه‌نفس دارند، خود را همان‌گونه که هستند می‌پذیرند و بنابراین از عزت‌نفس خوبی برخوردار هستند و لذت را برای دستیابی به اهداف خود به تعویق می‌اندازند. با تأکید بر مطالب مطرح‌شده می‌توان بیان کرد از آنجا که بزهکاران مسئولیت انتخاب‌های خود را نمی‌پذیرند، اهداف و ارزش‌های شخصی خود را تشخیص نمی‌دهند، مهارت‌های خود و اعتمادبه‌نفس پایین دارند دست به بزهکاری می‌زنند.

در بررسی تفاوت بین بزهکاران و بزه‌دیدگان در ابعاد سلامت روان نتایج تحقیق نشان داد که بین بزهکاران و بزه‌دیدگان از نظر ابعاد سلامت روان تفاوت معناداری وجود دارد بدین ترتیب بزه‌دیدگان در ابعاد علائم جسمانی، اضطرابی و افسردگی در وضعیت نامطلوبی نسبت به بزهکاران قرار دارند اما در کارکرد اجتماعی، بزهکاران در وضعیت نامطلوبی بسر می‌برند. این یافته با یافته‌های تحقیقات خانم‌محمدی اطاقسرا (۱۳۹۳) دوستیان و همکاران (۱۳۹۲) هم‌خوان می‌باشد در تبیین بالا بودن علائم جسمانی، اضطرابی و افسردگی در بین بزه‌دیدگان می‌توان اظهار نمود بر اساسنامه سازمان بهداشت جهانی، سلامت روانی عبارتست از «حالت رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی» (ایرانی، ۱۳۸۹) عوامل متعددی سلامت روان را دچار اختلال می‌نمایند یکی از این عوامل استرس ناشی از بزه دیدگی است این استرس شرایط روحی و روانی تحت تأثیر خود قرار داده و از سوی دیگر فردی که مورد بزه قرار می‌گیرد از

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

لحاظ جسمانی نیز مورد آسیب قرار می‌گیرد شایان توجه است فردی که از لحاظ روانی و جسمی دچار اختلال شود به دلیل به هم خوردن تعادل او، پدیدار شدن علائم افسردگی دور از انتظار نیست نتایج تحقیق همچنین نشان داد کارکرد اجتماعی، بزهکاران در وضعیت نامطلوبی می‌باشد این نتیجه منطبق با دیدگاه زاکین (۲۰۰۰) است وی سلامت عمومی را شامل سازگاری مداوم با شرایط متغیر و تلاش برای تحقق اعتدال بین تقاضاهای درونی و الزامات محیط در حال تغییر می‌باشد وی معتقد است مبتلایان به اختلالات روانی، رفتارهای ضداجتماعی از خود بروز می‌دهند که جامعه را با بی‌نظمی مواجه می‌سازد. کارکرد اجتماعی، بزهکاران در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برند همچنین در این راستا نتایج پژوهش ساندر و همکاران (۲۰۰۸) نشان داده است که افراد بزهکار در حل مسائل اجتماعی با مشکلاتی مواجه‌اند این افراد، در تفسیر و دریافت رفتارهای عاطفی با دیگران مشکل دارند.

در راستای بررسی تفاوت بین بزهکاران و بزه دیدگان در عملکرد خانواده نتایج نشان داد بزهکاران در ابعاد حل مشکل، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار در وضعیت نامطلوبی نسبت به بزه دیدگان قرار دارند اما در مؤلفه نقش‌ها، بزه دیدگان در وضعیت نامطلوبی نسبت به بزهکاران می‌باشند. نتیجه این فرضیه با نتایج تحقیقات اتریشی جمال (۱۳۹۳) رحمتی (۱۳۹۲) سعیدی (۱۳۹۱) امانت حمید (۱۳۹۰) پیر صالح (۱۳۹۰) شریفیان و همکاران (۱۳۹۱) و ساجدی، مریم (۱۳۸۶) که به بررسی رابطه شرایط خانوادگی و بزهکاری پرداخته است هم‌خوان و با نتایج تحقیقات شریعت و همکاران (۱۳۸۶) ناهم‌خوان می‌باشد بنا براین می‌توان اظهار نمود خانواده تأثیر عمیقی بزهکاری و شخصیت افراد دارد. بررسی‌های متعدد نشان داده است که بزهکاران از خانواده نابسامان و آشفته هستند که این نابسامانی باعث طرد آنها شده است. بنابراین اگر فرد مورد توجه خانواده واقع نشود و یا از خانواده طرد شود آماده کجروی، ناسازگاری و تجاوز به حقوق دیگران خواهد شد. کودکانی که در محیط خانه پذیرفته نشده‌اند و با محرومیت عاطفی و فقدان مهر مادری روبه‌رو بوده‌اند، محبت و عواطف دیگران را احساس نمی‌کنند و با ترک خانه و مدرسه و ناسازگاری رفتار خصمانه بروز می‌دهند. این افراد فاقد قدرت سازش می‌شوند.

در راستای بررسی تفاوت بین بزهکاران و بزه دیدگان در ظرفیت هوشی نتایج نشان داد بین

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و ...

دو گروه از نظر هوش کلامی تفاوت معناداری وجود دارد و در هوش غیر کلامی تفاوتی دیده نمی‌شود. بدین ترتیب بزهکاران از هوش کلامی پایین‌تری نسبت به بزه دیدگان برخوردارند. این یافته با یافته‌های تحقیقات علوی (۱۳۹۴) صابری و همکاران (۱۳۸۹) هم‌خوان می‌باشد بنابراین همسو با نظریه هیرشی^۵ بزهکاران چون قادر به بیان خواسته و احقاق حق با کلام نیستند همه چیز را با عمل اثبات می‌کنند از جمله درگیری‌های فیزیکی که احتمال ضرب و جرح، اعتیاد و بزهکاری را افزایش می‌دهد. از مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم همکاری بزه‌دیدگان در انجام تحقیق و پر کردن پرسشنامه اشاره کرد زیرا بزه‌دیدگان این تفسیر را داشتند که برچسب بزه‌دیدگی دریافت نمایند بنابراین پیشنهاد می‌شود جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی ثانوی کلینیک‌های تخصصی جهت ترمیم آسیب‌های بزه‌دیدگان به ویژه آسیب‌های روانی و عاطفی احیا گردد.

پی‌نوشت‌ها:

1- Somatization Disorder
3- Cognitive Anxiety
5- Hirshi

2- Somatic Anxiety
4- Epstien, Bishop & Levin

منابع و مأخذ فارسی:

- ابراهیمی نسب، کریم. (۱۳۸۷). بررسی مقایسه‌ای ویژگی‌های شخصیتی پسران نوجوان تا ۱۸ سال (بزهکار و عادی در شهر اصفهان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان.
- اتریشی، جمال. (۱۳۹۳). بررسی عوامل ارتکاب به جرم در بین مجرمین محکوم‌شده در زندان مرکزی مشهد. پایان‌نامه کارشناسی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
- احمدی حبیب‌الله. (۱۳۸۹). اوصاف و ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان پسر بزهکار. تعالی حقوق، سال دوم، شماره ۱۷.
- امانت، حمید. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی بزهکاری نوجوانان در تهران. تهران: پایان‌نامه دانشگاه تربیت مدرس.

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و...

ایرانی، سعید. (۱۳۸۹). مقایسه صفات شخصیتی، اختلالات شخصیت و راهبردهای مقابله‌ای بیماران با اختلال وابستگی به مواد و گروه بهنجار. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز.

شریفیان، جعفر. (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم در زنان زندانی زندان‌های استان گلستان. فصل‌نامه علمی پژوهشی سو مصرف مواد، سال ششم، شماره ۲۳.

صابری، سید مهدی. کوه کن، حایه. صیادی تورانلو، حسین. زنجیرچی، سید محمود. (۱۳۸۹). طبقه‌بندی آماری جرائم براساس هوش هیجانی در زندانیان زندان مرکزی استان یزد. مجله علمی پزشکی قانونی. دوره ۱۶، شماره ۴، ۲۴۷-۲۵۲.

صدری، شهین؛ پزشک، شها؛ طیب‌لی، معصومه. (۱۳۹۵). ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی بزهکاران پسر کانون اصلاح و تربیت بر اساس نوع جرم. فصل‌نامه روانشناسی افراد استثنایی، ۶ (۲۳)، ص ۱۷۹-۱۹۷.

علوی، محمد. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین هوش هیجانی و ارتکاب به جرم در زنان بزهکار و غیربزهکار ۰ تا ۳۰ ساله کرج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

کلاته‌جاری، مهرداد؛ خسروی، احمد؛ عودی، داوود؛ علی‌آبادی، فاطمه؛ فرهادی، زهرا. (۱۳۸۹). مقایسه ویژگی‌های اجتماعی، شخصیتی و خانوادگی نوجوانان بزهکار پسر استان مازندران با گروه شاهد. فصل‌نامه علمی دانشکده پرستاری و مامایی بیرجند، جلد ۲ شماره ۱ و ۲، ص ۳۹-۲۵.

منصوری، زهرا؛ موسوی‌نسب، سیدمحمدحسین؛ شمس‌الدینی لری، لطیفه. (۱۳۹۳). بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه بین ویژگی‌های شخصیت با نگرش به بزهکاری. مجله اصول بهداشت روانی، ۱۷ (۲)، ص ۱۱۰-۱۰۳.

منابع و مأخذ خارجی:

Barnnet, S. (2000). Strategies to improve student motivation. *Intervention in School Clinic*. 30(12), 28.

بررسی ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت خانوادگی، سلامت روان و ظرفیت هوشی نوجوانان بزهکار و ...

- Hirshi, T.(1966). *Cause of delinquency Press: Berkeley and Los Angeles University of California.*
- Nas, C.N., Koops, W. (2005). Social Information Processing in delinquent adolescents. *Psychology, Crime & Law, 11(4)*, 363-375.
- Sander. M.R., Dadds, M.R., & Sohnston. B.M. (2008). Childhood depression and conduct disorder behavioral, affective and cognitive aspects of family problem solving interaction. *Journal of Afonormas Child Psychiatry. Vol.81, No. 3*, pp.495-504
- Simond.P., Conger, T., Lorenz, R., and Peter M. (2014). The role of mediator in the relationship between personality characteristics and academic achievement and attitude to crime. *American Sociological Review, 47(1)*, 114-129.
- Snyder, H.N., & Sickmund, M. (2006). *Juvenile offenders and victims: national report*. Washington, DC: U.S. Department of justice: Office of juvenile justice and delinquency prevention.
- Vitaro, P.E, Brendge. J. and Tremblay. (1989). Examine the mediating role of resilience in the relationship between personality traits and attitudes to crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 40(1)*, 6; 33.
- Zakin, M. (2000). *Health and wellness (6th ed)*, Sudbury: Jones & Bartler Publisher.